

Зарубіжні авторські зібрання

Едгар Райс БЕРРОУЗ

ТАРЗАН

КНИГА 1

Тарзан із племені мавп

Харків
«ФОЛІО»
2025

Розділ I
ДО МОРЯ

Цю історію я почув від людини, якій не було потреби розповідати її ні мені, ні комусь іншому. Тож можу завдячувати впливу міцних напоїв на оповідача на початку та власній скептичній недовірливості, що змусило довести цю оповідку до кінця.

Коли мій гостинний господар виявив, що вибовкав мені так багато, і що я сумнівався у правдивості історії, його гордість змусила продемонструвати письмові докази — засалений рукопис і стосик сухих офіційних звітів Британського міністерства у справах колоній, аби підтвердити реальність його дивовижної історії.

Я не стверджую, що всі описані події відбулися насправді, бо не був їхнім свідком, але, переказуючи їхній перебіг, використав вигадані імена для головних персонажів. Цього цілком достатньо для мого власного переконання, що це могло б бути правдою.

Жовті, вкриті пліснявою сторінки щоденника людини, яка давно померла, і документи Міністерства колоній ідеально узгоджуються з розповіддю мого гостинного господаря, тому викладаю вам історію, яку старанно перевірів у кількох різних джерелах.

Якщо ви не вважаєте, що викладене заслуговує довіри, то принаймні разом зі мною визнаєте, що події ці унікальні, чудові та цікаві.

Зі звітів Міністерства колоній і щоденника покійного ми дізнаємося, що одному молодому англійському аристократу,

якого ми назвемо Джоном Клейтоном, лордом Грейстоком, доручили провести надзвичайно делікатне розслідування умов проживання у британській колонії на західному узбережжі Африки, звідки громадяни однієї європейської держави вербували солдатів для свого війська, яке використовували винятково для грабіжницького відбирання каучуку та слонової кістки у диких конголезьких племен уздовж Арувімі¹. Місцеві жителі цієї британської колонії скаржилися, що багатьох їхніх молодих хлопців зваблювали блискучими обіцянками, але мало хто з них повернувся додому.

Англіїці в Африці пішли ще далі, заявивши, що цих бідних чорношкірих фактично утримували в рабстві, оскільки після закінчення терміну служби білі офіцери скористалися їхнім невіглаством, запевняючи, що солдатам залишилося служити ще кілька років.

Тож Міністерство колоній призначило Джона Клейтона на нову посаду представника в Британській Західній Африці, при цьому конфіденційно зобов'язали зосередитися на ретельному розслідуванні несправедливого ставлення до чорношкірих британських підданих із боку офіцерів дружньої європейської держави. Чому послали саме його, не надто важливо для нашої історії, позаяк він так і не провів свого розслідування, ба більше — ніколи не досяг місця призначення.

Клейтон був англійцем того штибу, яких можна асоціювати з найшляхетнішими діячами історії, що досягали успіху на полях битв, — сильний, мужній чоловік розумово, морально та фізично. Статурою він був вищим середнього зросту, очі мав сірі, риси обличчя правильні й виразні. Наділений ідеальним, міцним здоров'ям, забезпеченим роками армійського гарту. Політичні амбіції змусили його домагатися переведення з війська до Міністерства колоній, відтак йому, попри молодість, довірили делікатне та важливе завдання на службі Її Величності.

¹ Річка в Демократичній Республіці Конго, права притока річки Конго.

Коли добродій отримав це призначення, він був одночасно приємно вражений і приголомшений. Ця посада здавала-ся йому заслуженою винагородою за копітку й вірну службу, також це була сходинка до важливіших і відповідальніших посад. З іншого боку, він був одружений із красунею Еліс Резерфорд і прожив із нею в шлюбі всього три місяці. Тож жажала сама думка про те, щоб повезти цю прекрасну дівчину в небезпечну й ізольовану тропічну Африку.

Заради неї він би відмовився від призначення, але дружина на це не погодилася. Натомість вона наполягала, щоб чоловік прийняв пропозицію й узяв її з собою. Матері, брати та сестри, тітки та двоюрідні сестри висловлювали різні думки з цього приводу, але про те, що конкретно вони радили, історія мовчить.

Ми знаємо лише, що яскравого травневого ранку 1888 року лорд Грейсток і леді Еліс відпливли з Дувра, вирушивши до Африки. Через місяць вони прибули до Фрітауна, де зафрахтували невеликий вітрильник «Фувальда», що мав доставити їх до кінцевого пункту призначення. Але опісля сер Джон і леді Еліс зникли з поля зору людства.

Через два місяці після того, як вони знялися з якоря і вийшли з порту Фрітауна, пів тузина британських військових кораблів нишпорили південною Атлантикою в пошуках їхніх слідів або уламків їхнього маленького кораблика, і майже одразу їх вдалося знайти біля острова Святої Єлени, що переконало світ: «Фувальда» затонула разом з усіма, хто перебував на борту. Тож пошуки припинилися, не встигнувши належно розпочатися, хоча надія жила в серцях близьких іще багато років.

Шхуна «Фувальда», водотоннажністю приблизно в сто тонн, була кораблем того типу, який часто використовують у прибережній торгівлі в далекій південній Атлантиці, їхні екіпажі здебільшого складаються з морського непотребу — непокараних убивць і головорізів усіх рас і народів.

«Фувальда» не була винятком із правил. Її офіцери були смаглявими розбійниками, яких ненавидів їхній екіпаж, і на-впаки. Капітан, хоч і був досвідченим моряком, ставився

до своїх людей зневажливо. Він опирався на два аргументи у своїх стосунках із ними — нагайка та револьвер. Проте навряд чи строката команда, яку він набрав, зрозуміла б щось інше.

Так сталося, що наступного дня після виходу з Фрітауна Джон Клейтон і його молода дружина стали свідками подій на палубі «Фувальди», які, як вони вважали, могли б відбутися лише у вигаданих оповіданнях про море.

Те, що вони побачили вранці того дня, стало першою ланкою цілого ланцюга обставин, що призвів до наслідків, які зроду не траплялися в історії людства.

Двоє матросів мили палубу «Фувальди», перший помічник капітана стояв на вахті, а капітан зупинився, щоб погомоніти з Джоном Клейтоном і леді Еліс. Прибиральники наближалися задом наперед до них. Вони підбиралися все ближче й ближче, поки один із них не опинився просто за спиною капітана. Якби він обійшов гурт людей, ця дивна розповідь ніколи б не з'явилася.

Але несподівано капітан обернувся, щоб облишити лорда та леді Грейсток, але зробивши це, спіткнувся об матроса й розтягнувся сторчголов на палубі, перекинувши цебро з водою так, що вляпався в його брудний вміст.

Якусь мить сцена здавалася кумедною, але лише мить. Вибухнувши жахливими прокляттями, з буряковим кольором обличчя від гніву, капітан схопився на ноги й одним жахливим ударом звалив матроса з ніг.

Той чоловік був маленький і достатньо старий, що лише підкреслювало жорстокість учинку. Другий моряк, однак, не був ні старим, ні маленьким. Це був величезний ведмідь із розкішними чорними вусами та великою бичачою шиєю, посадженою між широкими плечима. Коли він побачив, як падає його товариш, то присів, тихо загарчав і кинувся на капітана, завдавши йому потужного удару в щелепу.

З багряного обличчя капітана стало білим, як крейда, бо це був заколот і бунт, із яким він уже мав справу раніше у своїй суворій кар'єрі, але тоді зумів приборкати його.

Миттю він вихопив із кишені револьвер і вистрелив упритул у величезну гору м'язів, що височіла перед ним. Але Джон Клейтон відреагував миттєво, вдаривши руку зі зброєю. Тож куля, призначена для серця моряка, застрягла в його носі.

Між Клейтоном і капітаном вибухнула сварка, причому перший ясно дав зрозуміти, що йому неприємна жорстокість, виявлена до екіпажу, і він не потерпить нічого подібного, поки вони з леді Грейсток залишаються пасажирами цього вітрильника.

Капітан уже хотів щось сердито відповісти, але, подумавши, розвернувся на підборах і похмуро пішов на корму, насупившись. Йому не хотілося затівати ворожнечу з англійським чиновником, бо могутня рука королеви володіла каральними засобами, які він міг оцінити і яких боявся — далекосяжний флот Англії.

Два матроси підхопилися, старший допоміг підвестися пораненому товаришу. Міцний парубійко, якого товариші називали Чорним Майклом, обережно обмацав свою ногу і, виявивши, що вона витримує його вагу, звернувся до Клейтона зі словами подяки, як умів.

Хоча інтонація була суворою, та він, вочевидь, мав добрі наміри. Не встиг закінчити свою невеличку промову, як різко обернувся й, шкутильгаючи, пішов до бака з явним наміром припинити будь-яку подальшу бесіду.

Матроса не бачили кілька днів, і капітан не згадував про нього, хіба похмуро бурчав, коли йому треба було спілкуватися з пасажирами.

Вони снідали й обідали в капітанській каюті, як і до згаданого нещасного випадку, але тепер її господар не з'являвся до столу одночасно з гостями, посилаючись на різні вигадані причини.

Помічники капітана були брутальними, неписьменними чоловіками, анітрохи не кращими за розбишацьку команду, яку залякували. Вони також воліли уникати спілкування з витонченим англійським лордом і його леді, тож Клейтони їли на самоті.

Це також цілком відповідало бажанням подружжя, але, на жаль, ізолювало його від життя на маленькому кораблі. Вони не могли отримувати інформацію про щоденні події, які так скоро мали завершитися кривавою трагедією.

В усій атмосфері корабля було щось невизначене, що передвіщало катастрофу. Зовні, як здавалося Клейтонам, на маленькій посудині все відбувалося, як і раніше; але обое відчували, що існує якась підводна течія, що веде їх до невідомої катастрофи, хоча й не розмовляли про це між собою.

Наступного дня після поранення Чорного Майкла Клейтон піднявся на палубу саме вчасно, щоб побачити бездыханне тіло одного з членів екіпажу, яке несли четверо його товаришів, а перший помічник капітана з тугою нагайкою в руці стояв, сердито глипаючи на маленький гурт похмурих матросів.

Клейтон не ставив жодних запитань — йому це й не було потрібно, але наступного дня, коли обриси великого британського лінкора з'явилися з-за далекого обр'ю, він вирішив вимагати, щоб його та леді Еліс пересадили на його борт, бо побоювання чоловіка неухильно зростали і перебування на «Фувальді» не могло принести нічого іншого, крім шкоди.

Ближче до полудня вони опинилися на достатньо близькій відстані до британського корабля, але коли Клейтон вирішив просити капітана пересадити їх на облавок лінкора, очевидна недолугість такого прохання раптом стала для нього вкрай очевидною. Яку причину міг би назвати капітану, який командував кораблем Її Величності, виявивши бажання повернутися в тому напрямку, звідки щойно приплив?

Якби він розповів, що офіцери брутально поводитися з двома бунтівними моряками, вони тільки посміялися б нишком і пояснили таке бажання покинути корабель лише одним — страхом.

Тож лорд Грейсток не став просити про переселення на британський військовий корабель. Пізно ввечері він побачив, як його обриси зникають за виднокраєм, а коли пізніше дізнався те, що підтвердило його найбільші страхи, довелося

проклинати фальшиву гордість, що стримала його від пошуків безпеки для своєї молоді дружини кількома годинами раніше, коли ця безпека ще була в межах досяжності. Але тепер вона зникла назавжди.

Була середина дня, коли маленький старенький моряк, якого капітан понівечив кілька днів тому, підійшов до Клейтона та його дружини, які спостерігали, як зникає в далечіні великий лінкор. Старий чистив палубу, а наблизившись до Клейтона, сказав неголосно:

— Він повинен заплатити, сер, за цей корабель, і запам'ятайте моє слово, сер. Він має заплатити.

— Що ти маєш на увазі, друже? — поцікавився Клейтон.

— Хіба ви не бачите, що відбувається? Хіба не чули пекельних дій капітана і його помічників проти команди? Двох покалічили вчора і трьох сьогодні. Чорний Майкл знову як новенький, а він не той, хто терпітиме наругу, повірте мені на слово, сер.

— Маєте на увазі, друже, що екіпаж планує заколот? — запитав Клейтон.

— Заколот! — вигукнув старий. — Заколот! Це буде лише справедливе вбивство, сер, запам'ятайте моє слово, сер.

— Коли?

— Удар буде небавом, сер, але я вже й так розбовкав занадто багато, але ви були добрими до мене і Чорного Майка. Мені здалося правильним попередити вас, але тримайте язика на припоні, а коли почуєте постріли, сховайтеся в трюм і залишайтеся там. Це все, тільки мовчіть, а то вам поміж ребра подаруночок встромлять, і пам'ятайте моє слово, сер, — старигань продовжив вичищати палубу із того місця, де стояли Клейтони.

— Чудова життєрадісна перспектива, Еліс, — виснував Клейтон.

— Треба негайно попередити капітана, Джоне. Можливо, біди ще вдасться уникнути, — зауважила його дружина.

— Мабуть, це було б правильно, але все ж із суто егоїстичних мотивів я змушений «тримати язика на припоні».

ЗМІСТ

Розділ I. До моря	3
Розділ II. Дикий притулок	13
Розділ III. Життя і смерть.	22
Розділ IV. Мавпи.	28
Розділ V. Біла мавпа	36
Розділ VI. Сутичка в джунглях.	43
Розділ VII. Світло знань	50
Розділ VIII. Полювання на верхівках дерев.	60
Розділ IX. Людина і людина	66
Розділ X. Примара страху.	76
Розділ XI. Король мавп	81
Розділ XII. Розум людини.	90
Розділ XIII. Його власний рід	98
Розділ XIV. На милосердя джунглів.	112
Розділ XV. Лісовий бог	121
Розділ XVI. «Краще нікуди».	126
Розділ XVII. Похорони	136
Розділ XVIII. Плата за джунглі	146
Розділ XIX. Первісний поклик	156
Розділ XX. Спадковість.	166
Розділ XXI. Селище тортур	178

Розділ XXII. Пошукова експедиція	184
Розділ XXIII. Люди-брати.	194
Розділ XXIV. Утрачений скарб	203
Розділ XXV. Форпост світу.	210
Розділ XXVI. Вершина цивілізації	221
Розділ XXVII. Знову велетень	231
Розділ XXVIII. Закінчення	244